

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія економіко-математичних дисциплін і менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

«_____» 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

для студентів

спеціальності
освітньої програми
освітньо-кваліфікаційного рівня

073 Менеджмент
організація виробництва
молодший спеціаліст

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 3143/21
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« 05 » 01 20 21 р.

Київ – 2021

Розробник: Пурденко Олена Анатоліївна, викладач циклової комісії економіко-математичних дисциплін і менеджменту Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат економічних наук, доцент.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії економіко-математичних дисциплін і менеджменту

Протокол від «23» зурне 2020 р. № 5

Голова циклової комісії О. Головчанська Оксана ГОЛОВЧАНСЬКА

Робочу програму перевірено
«14» 01 2021 р.

Заступник директора з навчально-методичної роботи З. Гейхман Зоя ГЕЙХМАН

Заступник директора з навчальної роботи Я. Карлінська Яніна КАРЛІНСЬКА

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
	денна форма навчання
Вид дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська
Загальний обсяг годин	90
Курс	3
Семестр	4
Кількість змістових модулів з розподілом:	3
Обсяг годин, в тому числі:	90
Аудиторні	42
Модульний контроль	6
Семестровий контроль	-
Самостійна робота	42
Форма семестрового контролю	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу є формування системи теоретичних і прикладних знань про категорії, поняття, механізми оплати праці та функціонування системи соціально-трудова відносин.

Головними **завданнями** вивчення курсу є формування уявлення про існуючі теоретичні основи економіки праці та основні концепції формування соціально-трудова відносин, з метою їх використання для прийняття рішень щодо ефективного використання трудових ресурсів компанії, та визначення оптимальних пропорцій в структурі ресурсів з урахуванням соціально-економічних норм і гарантій.

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі предметні компетентності:

- готовність використовувати понятійно-категоріальний апарат з економіки праці та соціально-трудова відносин;
- готовність вивчати та здатність аналізувати нормативну та законодавчу базу, що регулює питання економіки праці;
- готовність використовувати основні базові знання з організації використання трудових ресурсів підприємств;
- вміння здійснювати аналіз та контроль в системі управління трудовими ресурсами;
- вміння здійснювати розрахунки щодо ефективного використання ресурсів праці, моніторингу соціально-трудова відносин;
- вміння оцінювати резерви та фактори підвищення продуктивності праці;
- вміння здійснювати планування та розрахунок трудомісткості продукції, чисельності працівників, фонду заробітної плати та визначення заробітної плати працівників при різних формах і системах оплати праці;
- готовність використовувати передовий досвід по забезпеченню росту продуктивності праці і прогресивних методів організації заробітної плати в країні і за кордоном.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Економіка праці та соціально-трудова відносини» студенти повинні:

- знає теоретичні основи економіки праці в масштабах країни, галузі та конкретного підприємства (організації);
- знає вимоги до формування і використання трудових ресурсів, їх професійної підготовки та перепідготовки;
- знає особливості формування зайнятості і ринку праці в умовах ринкових відносин;
- знає порядок організації заробітної плати, встановлення оптимальних розмірів оплати праці;
- знає загальні поняття щодо рівня життя і соціальних гарантій працівників в умовах ринкової економіки;
- визначає показники продуктивності праці;
- планує і розраховує трудомісткість продукції, чисельність робітників, спеціалістів, службовців;
- визначає заробітну плату працівників при різних формах і системах оплати праці;
- формує фонди оплати праці підприємств;
- виявляє і використовує передовий досвід з забезпечення росту продуктивності праці і прогресивних методів організації заробітної плати в країні та за кордоном;
- розуміє ринок праці, зайнятість, безробіття, загальні принципи соціального захисту населення в умовах ринкових відносин;
- розуміє працю як основу розвитку суспільства і важливий фактор виробництва;

- розуміє стан і розвиток трудових ресурсів в країні, сучасних тенденціях в сфері їх ефективного використання;
- розуміє систему управління працею, основні елементи їх взаємозв'язку і розвитку в умовах ринкових відносин;
- розуміє міжнародний досвід регулювання соціально-трудова відносин, заробітної плати і доходів.

4. Структура навчальної дисципліни

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин				
		Разом	Лекції	Семінарські	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Модуль I. Соціально-трудові відносини.						
1	Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.	12	2	2	8	
2	Соціально-трудові відносини зайнятості	4	2	2		
3	Соціальна політика і соціальне партнерство	4	2	2		
4	Ринок праці в економічній системі	4	2	2		
5	Моніторинг соціально-трудової сфери. Міжнародна організація праці	4	2	2		
6	Модульний контроль	2	-	-		2
7	<i>Разом</i>	30	10	10	8	2
Модуль II. Трудові ресурси підприємства						
8	Організація і нормування праці	13	2	2	9	
9	Ефективність і продуктивність праці	15	4	2	9	
10	Модульний контроль	2	-	-	-	2
	<i>Разом</i>	30	6	4	18	2
Модуль III. Економіка праці.						
11	Аналіз, звітність і аудит на підприємстві	10	2	2	6	
12	Політика доходів і оплата праці на підприємстві	14	2	2	10	
13	Планування праці на підприємстві	4	2	2		
14	Модульний контроль	2	-	-	-	2
	<i>Разом</i>	30	6	6	16	2
	Всього	90	22	20	42	6

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Соціально-трудові відносини.

Тема 1. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства

Населення як суб'єкт економічних та інших суспільних процесів і явищ. Відтворення населення, його природний, соціальний і механічний рух. Демографічна та соціальна мобільність населення. Структура і розміщення населення України. Поняття працездатності, працездатного населення, трудових ресурсів, економічно активного населення. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів. Роль і місце трудових ресурсів в економіці України. Соціально-економічний поділ трудових ресурсів. Стан і структура трудових ресурсів. Джерела поповнення трудових ресурсів. Відтворення трудових ресурсів. Розширене, просте, звужене відтворення населення, трудових ресурсів та індивідуальної робочої сили. Зміст та особливості фаз формування, розподілу, перерозподілу та використання робочої сили. Трудовий потенціал суспільства, його складові компоненти. Кількісні та якісні характеристики трудового потенціалу [1-6, 11,12].

Ключові слова: трудові ресурси, економічно активне населення, характеристика трудових ресурсів, соціально-економічний поділ трудових ресурсів.

Тема 2. Соціально-трудові відносини зайнятості

Сутність і значення соціально-трудових відносин: принципи, типи, суб'єкти. Поняття якості трудового життя працівника. Поняття, види та форми зайнятості населення. Концепція повної та глобальної, примусової та добровільної зайнятості. Принципи та основні напрями державної політики зайнятості. Законодавство України про зайнятість. Державне регулювання зайнятості населення. Програми сприяння зайнятості. Система органів і служб зайнятості. Гнучкі форми зайнятості на підприємстві. Показники зайнятості та безробіття населення. Види безробіття. Природна норма безробіття. Закон Оукена. Безробіття та інфляція. Соціально-економічна оцінка безробіття. Визначення статусу безробітного. Допомога у зв'язку з безробіттям. Міжнародний досвід регулювання зайнятості населення [1-6, 11-14].

Ключові слова: трудове життя працівника, види та форми зайнятості населення, повна, глобальна, примусова та добровільні зайнятості

Тема 3. Соціальна політика і соціальне партнерство

Соціальна політика: сутність, мета, об'єкти та суб'єкти. Напрями розвитку соціальної політики в Україні: створення умов для підприємницької діяльності та високопродуктивної праці; регулювання демографічних процесів; розвиток освіти, культури та мистецтва; участь держави у вирішенні житлової проблеми; розвиток охорони здоров'я і фізичної культури; підтримання екологічної безпеки. Поняття та принципи побудови соціального захисту населення. Елементи соціального захисту населення України на етапі переходу до ринкової економіки. Складові механізми соціального захисту. Державні соціальні гарантії. Сутність, мета, принципи та суб'єкти соціального партнерства. Особлива роль держави як арбітра та роботодавця на ринку праці. Участь профспілок у регулюванні трудових відносин, забезпеченні соціального захисту працівників. Правові засади та механізм соціального партнерства. Колективні договори і генеральні, галузеві та регіональні угоди [1-6, 11,12].

Ключові слова: соціальна політика, соціальне партнерство, механізм соціального

Тема 4. Ринок праці в економічній системі

Ринок праці як підсистема ринкової економіки, взаємозв'язок з ринками капіталів, товарів та послуг, житла, інформації, землі, цінних паперів тощо. Поняття «ринок праці», «ринок робочої сили» та «ринок робочих місць». Сучасні умови виникнення та ефективного функціонування ринку праці. Елементи ринку праці: товар, попит, пропозиція, ціна робочої сили. Кон'юнктура ринку праці. Особливості товару «робоча сила». Функції сучасного ринку праці: суспільного поділу праці, інформаційна, посередницька ціноутворююча, стимулююча, регулююча. Складові механізми функціонування сучасного ринку праці: суб'єкти, об'єкти, інструменти та засоби впливу. Типи та види ринків праці. Сегментація ринку праці за різними ознаками. Двоїстість ринку праці: первинний і вторинний ринки праці, їх практичне значення. Гнучкий і жорсткий ринки праці. Інфраструктура ринку праці. Особливості й етапи формування ринку праці в Україні.

***Ключові слова:** ринок праці, ринок робочої сили, ринок робочих місць, умови виникнення та функціонування ринку праці, елементи ринку праці: товар, попит, пропозиція, ціна робочої сили, кон'юнктура ринку праці.*

Тема 5. Моніторинг соціально-трудої сфери.

Міжнародна організація праці Сутність моніторингу соціально-трудої відносин, його основні завдання, методична та інформаційна база. Методи збирання інформації в дослідженні соціально-трудої сфери. Основні напрями моніторингу: соціально-демографічні та міграційні процеси; зайнятість, ринок праці, безробіття; умови та охорона праці; доходи та рівень життя населення; соціально-психологічний клімат у трудових колективах. Організація моніторингу соціально-трудої сфери в Україні. Об'єкти моніторингу. Соціологічні дослідження у сфері праці, їх види та етапи. Причини виникнення Міжнародної організації праці (МОП), її принципи, цілі та завдання [1-6, 11].

***Ключові слова:** Міжнародна організація праці, моніторинг соціально-трудої відносин, основні завдання, методична та інформаційна база моніторингу, методи збирання інформації.*

Змістовний модуль 2. Трудові ресурси підприємства

Тема 6. Організація і нормування праці

Поняття, зміст і завдання організації праці. Основні напрями організації праці на підприємстві. Сутність і значення процесів суспільного поділу і кооперування праці, їх взаємозв'язок і взаємозалежність. Поділ і кооперування праці на підприємстві, їх форми. Організація й обслуговування робочих місць. Поняття робочого місця, робочої зони. Класифікація робочих місць. Особливості організації робочих місць робітників у різних типах виробництва. Умови праці. Фактори, що визначають умови праці на виробництві та їх значення для здоров'я і працездатності людей. Удосконалення умов праці. Державна система охорони праці в Україні. Суспільна й економічна ефективність заходів щодо вдосконалення організації праці. Сутність, значення, об'єкти нормування праці на підприємстві. Регулювання міри праці засобами нормування праці та планування виробничих завдань. Робочий час, його склад і структура. Методи вивчення ефективності використання робочого часу: хронометраж, фотографія робочого часу, фотохронометраж. Система нормативів і норм праці [1, 2, 4, 6, 7, 9-11].

***Ключові слова:** організація праці, напрямки організації праці, поділ і кооперування праці, об'єкти нормування праці, міра праці, засоби нормування праці, планування виробничих завдань, робочий час.*

Тема 7. Ефективність і продуктивність праці

Поняття ефективності праці. Соціальне та економічне значення її підвищення. Основні показники ефективності праці: продуктивність і рентабельність праці. Поняття і значення продуктивності праці, показники вимірювання продуктивності праці на підприємстві. Методи визначення продуктивності праці. Фактори підвищення продуктивності праці. Резерви зростання продуктивності праці та їх класифікація. Взаємозв'язок факторів і резервів продуктивності праці. Методи виявлення і практичної реалізації резервів. Сутність програм управління продуктивністю праці на підприємстві [1-6, 11, 13].

***Ключові слова:** ефективність праці, продуктивність і рентабельність праці, показники вимірювання продуктивності праці на підприємстві.*

Змістовний модуль 3. Економіка праці

Тема 8. Аналіз, звітність і аудит на підприємстві

Мета і завдання аналізу використання трудових ресурсів на підприємстві. Система трудових показників і взаємозв'язок їх елементів. Методи аналізу трудомісткості, чисельності працівників, продуктивності праці та витрат на робочу силу. Види витрат: на оплату праці; на соціальні виплати; на професійну підготовку та підвищення кваліфікації; на виплату пільг та компенсацій за несприятливі умови праці. Інформаційне забезпечення аналізу трудових показників. Розуміння значення звітності з питань праці для регулювання соціально-трудових відносин на підприємстві. Державна статистична звітність підприємств з питань праці. Поняття аудиту. Напрями, етапи, методи його проведення. Ефективність аудиту [1, 2, 5, 9-14].

***Ключові слова:** аналіз використання трудових ресурсів, система трудових показників, методи аналізу трудомісткості, чисельності працівників, продуктивність праці, витрати на робочу силу, види витрат.*

Тема 9. Політика доходів і оплата праці на підприємстві

Доходи населення і джерела їх формування. Види доходів населення, їх диференціація. Фактори впливу на величину доходів. Державне регулювання доходів населення. Принципи та методи державного регулювання доходів населення. Прожитковий мінімум. Поняття рівня життя. Соціально-економічна сутність заробітної плати. Функції заробітної плати і принципи її організації. Джерела формування заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата, реальні доходи населення. Формування фондів споживання і нагромадження. Взаємозв'язок рівня заробітної плати з рівнем цін, продуктивністю, структурою виробництва, доходами і фінансовими результатами діяльності підприємства. Тарифна система оплати праці та її елементи. Контрактна та безтарифна системи оплати праці. Форми і системи оплати праці. Економічне обґрунтування необхідності та ефективності стимулювання різноманітних категорій працівників [1, 2, 5, 9-11].

***Ключові слова:** доходи населення, види доходів населення, державне регулювання доходів населення, прожитковий мінімум, рівень життя, заробітна плата.*

Тема 10. Планування праці на підприємстві

Мета і завдання планування показників з праці. Планування трудомісткості продукції за окремими видами і в цілому. План організаційно-технічних заходів – основа розрахунку планової трудомісткості. Методи розрахунку чисельності робітників (на основі трудомісткості, виробничої програми, робочими місцями, нормами обслуговування, нормативами чисельності). Планування чисельності керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців (за типовими нормативами, нормами підпорядкованості та нормами навантаження). Визначення додаткової потреби у працівниках. Методика планування продуктивності праці за факторами її зростання. Планування підвищення продуктивності праці на основі зниження трудомісткості продукції та поліпшення використання робочого часу. Фонд оплати праці. Планування фонду заробітної плати за нормативами. Планування середньої заробітної плати і співвідношення темпів її підвищення з темпами зростання продуктивності праці [1-4, 9-11].

Ключові слова: планування показників з праці, планування трудомісткості, планування чисельності робітників, виробнича програма, робочі місця, нормами обслуговування, нормативи чисельності.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студента

Оцінювання навчальних досягнень здійснюється за 100-бальною шкалою

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	5	5	3	3	3	3
Відвідування семінарських занять	1	5	5	2	2	3	3
Робота на семінарському занятті	10	5	50	2	20	3	30
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	2	10	2	10
Разом			90	-	60	-	71
Максимальна кількість балів: 221							
Розрахунок коефіцієнта: 2,21							

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Виконання самостійної роботи включає підготовку розгорнутого повідомлення за темою. Перелік тем:

1. Регулювання доходів населення.
2. Шляхи підвищення рівня життя населення.
3. Значення і роль продуктивності в ринковій економіці.
4. Продуктивність та ефективність виробництва.
5. Науково-технічний прогрес — основа підвищення продуктивності.
6. Вплив приватизації на зростання продуктивності.
7. Розвиток підприємництва — важливий фактор підвищення продуктивності.
8. Аналіз і шляхи підвищення продуктивності праці.
9. Комплексний аналіз і оцінка резервів підвищення продуктивності праці.
10. Аналіз використання резервів зниження трудомісткості продукції.
11. Напрямки раціонального використання робочої сили на підприємстві.
12. Скорочення плинності кадрів — важливий фактор підвищення ефективності виробництва.
13. Аналіз причин плинності кадрів і шляхи їх усунення.
14. Шляхи поліпшення використання робочого часу на підприємстві.
15. Удосконалення використання робочого часу керівників, професіоналів, фахівців на підприємстві.
16. Удосконалення використання робочого часу робітників.
17. Шляхи підвищення рівня організації праці на підприємстві.
18. Формування вартості робочої сили на ринку праці.
19. Макроекономічні проблеми регулювання заробітної плати в Україні.
20. Договірне регулювання заробітної плати.
21. Взаємозв'язок цін, заробітної плати й зайнятості.
22. Державне регулювання трудових доходів населення.
23. Формування і розподіл доходів підприємства.
24. Аналіз використання фонду споживання.
25. Ефективність систем стимулювання праці.
26. Механізм диференціації заробітної плати.
27. Ефективність стимулювання поліпшення якості продукції.
28. Ефективність стимулювання підвищення продуктивності праці.
29. Ефективність оплати праці робітників.
30. Ефективність оплати праці фахівців.
31. Удосконалення методів оцінки трудового внеску у колективний результат.
32. Аналіз рівня і динаміки трудових доходів працівників.
33. Тарифна система оплати праці та шляхи її удосконалення.
34. Шляхи вдосконалення оплати праці керівників, професіоналів, фахівців і технічних службовців на підприємстві.
35. Удосконалення форм і систем оплати праці працівників на підприємстві.
36. Удосконалення систем преміювання праці працівників.
37. Передовий досвід організації оплати праці в умовах її колективної організації.
38. Оцінювання участі працівників у прибутку організації.
39. Контрактна система оплати праці.

- 40. Економічні основи реформування оплати праці в Україні.
- 41. Удосконалення організації заробітної плати в організації.
- 42. Удосконалення матеріального стимулювання праці.

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії його оцінювання

Модульний контроль має на меті оцінити рівень цілісного бачення студентом проблематики завершеної частини навчальної дисципліни, сконцентрованої в навчальному модулі та вміння орієнтуватися в теоретичних і практичних питаннях, які визначають зміст даної частини курсу. Модульний контроль проводиться на останньому занятті модуля у письмовій формі, у вигляді тестування. Максимальна кількість балів за модульну контрольну роботу – 25 балів.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Під час вивчення дисципліни застосовується така форма семестрового контролю як залік. Виставляється за результатами виконання студентами програми курсу.

6.5. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100	Відмінно
B	82-89	Дуже добре
C	75-81	Добре
D	69-74	Задовільно
E	60-68	Достатньо
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу

7. Навчально-методична карта дисципліни «Економіка праці і соціально – трудові відносини».

Разом: 90 год., лекції – 22 год., семінарські заняття – 20 год., самостійна робота – 42 год., МКР – 6 год.

Модуль	Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2			Змістовний модуль 3		
Назва модуля	Соціально-трудова відносини					Трудові ресурси підприємства			Економіка праці		
Теми лекцій	Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.	Соціально-трудова відносини зайнятості	Соціальна політика і соціальне партнерство	Ринок праці в економічній системі	Моніторинг соціально-трудова сфери. Міжнародна організація праці	Аналіз, звітність і аудит на підприємстві	Політика доходів і оплата праці на підприємстві	Планування праці на підприємстві	Аналіз, звітність і аудит на підприємстві	Політика доходів і оплата праці на підприємстві	Планування праці на підприємстві
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Теми семінарських занять	Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.	Соціально-трудова відносини зайнятості	Соціальна політика і соціальне партнерство	Ринок праці в економічній системі	Моніторинг соціально-трудова сфери. Міжнародна організація праці	Аналіз, звітність і аудит на підприємстві	Політика доходів і оплата праці на підприємстві	Планування праці на підприємстві	Аналіз, звітність і аудит на підприємстві	Політика доходів і оплата праці на підприємстві	Планування праці на підприємстві
Робота на СЗ (балів)	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Самостійна робота (балів)	5					5	5	2	5		
Види поточного контролю (балів)	МКР - 25					МКР - 25			МКР - 25		
Всього за модуль	90					60			71		
Разом	221 (коэф. 2,21)										

8. Рекомендовані джерела

Основна:

1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]: закон : [прийнято Верховною Радою України 15.12.1992] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
2. Кравець І. М. Управління трудовим потенціалом : навч. посібник. – Хмельницький, ФОП Цюпак А. А. – 2015. – 424 с.
3. Літинська В. А. Управління кар'єрою персоналу : навч. посібник. – Хмельницький: Видавець ФОП Цюпак А.А., 2015. – 188 с.
4. Хитра О. В. Менеджмент продуктивності : навчальний посібник / О. В. Хитра. – Львів : Новий світ-2000, 2014. – 440 с. Хитра О. В. Управління командами : навч. посібник / О. В. Хитра. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – 495 с.
5. Червінська Л. П. Економіка праці / Л. П. Червінська. – К. : ЦНЛ, 2019. – 288 с. 70 Червінська Л. П. Практикум з економіки праці: задачі, тести, виробничі ситуації : навчально-методичний посібник / Л. П. Червінська, Т. М. Червінська. – К. : ЦНЛ, 2012. – 172 с.
6. Чернявська О. В. Ринок праці [текст] : нав. посіб. – О. В. Чернявська.– 2-ге вид.перероб. та доп. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 522 с.

Додаткова:

7. Грибан В. Г. Охорона праці: навчальний посібник / В. Г. Грибан, О. В. Негодченко. – К. : ЦУЛ, 2018. – 280 с.
8. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : практикум (навчальний посібник) / О. А. Грішнова, О.М. Білик. – Київ : Знання, 2012. – 286 с.
9. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / О. А. Грішнова. – 5-те вид., оновлене. – Київ : Знання, 2011. – 390с.
10. Економіка праці і соціально трудові відносини : навч. посіб. / М. Г. Акулов, А. В. Драбаніч, Т. В. Євась та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 328 с.
11. Економіка праці і соціально-трудові відносини : [навчальний посібник] / М.Д. Ведерніков, О.В. Хитра, О.А. Гарват та ін. – Львів : Новий світ – 2000, 2012. – 869 с..
12. Економіка праці і соціально-трудові відносини : навчально-наочний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. д.е.н. А.Г. Бабенка. – Дніпропетровськ : Дніпропетровська державна фінансова академія, 2011. – 268 с.
13. Конвенція МОП № 142 «Про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів» від 23 червня 1975 р.
14. Конвенція МОП № 150 «Про регулювання питань праці: роль, функції й організація» від 7 червня 1978 р.
15. Конвенція МОП № 168 «Про сприяння зайнятості і захист від безробіття» від 21 червня 1988р.

Інформаційні ресурси

16. Київського університету імені Бориса Грінченка. – [Електронний ресурс]. – Офіційний WEB-портал. – Режим доступу : <http://kubg.edu.ua/>.
17. Е-середовище Київського університету імені Бориса Грінченка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kubg.edu.ua/resursi/e-середовище/rusursi.html>.
18. Фахового коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка. – [Електронний ресурс]. – Офіційний WEB-портал. – Режим доступу : <http://uk.kubg.edu.ua/>.
19. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.– [Електронний ресурс]. – Офіційний WEB-портал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.